

Hervorming van het secundair onderwijs: een mijlpaal in de democratisering?

Verslag van de studienamiddag 14 mei 2009 - School+

Deze studiedag werd gewijd aan de **Visietekst voor de hervorming van het secundair onderwijs**, opgesteld onder leiding van Georges Monard in opdracht van de Minister van Onderwijs (lees de [visietekst van de commissie Monard](#)). Een centraal element in deze visietekst is het inrichten van een brede, oriënterende eerste graad, die inhoudelijk afgestemd is op de derde graad van het lager onderwijs. Het idee komt overeen met één van de centrale thema's in het boek [Gelijke kansen op school: het kan!](#) (Nicaise & Desmedt). De studiedag wou een kruising van perspectieven aanbieden tussen beleid, onderzoek en praktijk.

■ ■ ■ **Georges Monard** kwam zelf de **visietekst** voorstellen. Voor wie niet de hele tekst zelf wil doornemen, is zijn [presentatie](#) een goede samenvatting. Monard lichtte de voor hem belangrijkste elementen eruit.

Hij begon met de hoop dat hij de drie [kritieken](#) op alle onderwijsvernieuwingen (kwaliteitsverlies, nivellering en werkdrukverhoging) zou kunnen counteren.

De [missie](#) van de vernieuwing van het secundair onderwijs is:

- Ontwikkelen van de persoonlijkheid van de leerling om deel te nemen aan de samenleving.
- Verwerven van kennis, vaardigheden en attitudes om door te stromen naar hoger onderwijs of naar de arbeidsmarkt. Deze twee doelen vormen in de visietekst de meest relevante indeling van de opleidingen in het secundair onderwijs.

Monard benadrukte de volgende [krijtlijnen](#):

- Kwaliteitsvol en kansrijk onderwijs voor elke leerling. Dit werkt in twee richtingen: aandacht voor zowel de sterke als de zwakke leerlingen. Alle leerlingen moeten voldoende kansen krijgen om hun talenten te ontwikkelen.
- Samenbrengen van richtingen in een beperkt aantal 'belangstellingsgebieden'.
Voorlopige indeling in belangstellingsgebieden:
 - gezondheid, welzijn en samenleving
 - administratie, handel en economie
 - natuur, techniek en wetenschappen
 - kunst, talen en cultuur
- Ontwikkelen van keuzebekwaamheid in de eerste graad, keuzes moeten geleidelijk kunnen gebeuren. Nu is de breuk tussen basis- en secundair onderwijs te groot en zijn er te sterk determinerende structuren die een latere overschakeling tussen studierichtingen bemoeilijken.

- Structureel ingebouwde differentiatie/mediëring en remediëring om het zittenblijven tegen te gaan.

De sterktes van het SO moeten behouden blijven, maar de zwaktes moeten eruit:

- de kloof tussen de leerlingen blijft te groot, vooral onder invloed van sociaal-culturele achtergronden.
- het SO reproduceert sociale ongelijkheid.

Het SO moet een transparante en flexibele architectuur krijgen:

- Het SO moet aansluiten op het BO. De eerste graad moet een oriënteringsprogramma worden waarin leerlingen verschillende belangstellingsgebieden kunnen ontdekken. Dit kan georganiseerd worden door gebruik te maken van andere organisatievormen: bredere vakken, geclusterde vakken,
- De B-stroom wordt behouden omdat klassen niet onbepaald heterogeen kunnen samengesteld worden. Dit zal het 'schakelprogramma' genoemd worden.
- Het eerste jaar BO zal 26 u. basisvorming bevatten, 4 u. kennismaking met verschillende belangstellingsgebieden en 2 u. keuzevakken. Verschillende modellen kunnen daarvoor bedacht worden, bv. 4 belangstellingsgebieden die gespreid over het jaar gegeven worden; werken met themaweken per belangstellingsgebied; een prekeuze voor 1 gebied voor het hele schooljaar + projectweken voor de 3 andere gebieden, ...In het tweede jaar BO kunnen leerlingen verdergaan met 2 belangstellingsgebieden volgens de geschetste modellen.
- In de tweede graad volgt een geleidelijke keuze voor een A- of D-richting: Arbeidsmarkt of Doorstroming hoger onderwijs. In de derde graad wordt de keuze bepalender. Maar steeds zou de mogelijkheid bestaan om bij te sturen.
- Op het einde van het SO volgt een getuigschrift SO voor iedereen.
- Een zevende jaar is mogelijk voor A-leerlingen die toch naar D willen overstappen.

De proeftuin in Maaseik heeft geleerd dat je als overheid beter stuurt met financiële incentives dan met decreten. De modellen die voorgesteld worden in de visienota zijn mogelijke modellen. Het is niet de bedoeling deze modellen op te leggen, maar het debat en daaropvolgend proces van besluitvorming zullen uitmaken welke modellen gekozen zullen worden.

De Visietekst heeft duidelijk niet gekozen voor:

- Een grote herschikking van het onderwijslandschap in het SO.
- Enveloppefinanciering zoals in het BO (is gewoon onmogelijk in SO).
- Een andere prestatieregeling voor leerkrachten.

■ ■ ■ **Ides Nicaise** staaft vanuit **wetenschappelijk onderzoek** de meerwaarde van comprehensief onderwijs. Hij wees erop dat met comprehensief onderwijs en gelijke kansen niet bedoeld wordt dat alle leerlingen een ASO-opleiding gaan volgen, maar dat het gaat om een brede vorming met flexibele keuzepakketten die reeds start in het BO. Het gaat om het versterken en verbreden van competenties met het oog op een latere studieoriëntering dan nu het geval is.

Leidt comprehensief onderwijs werkelijk tot sociaal meer gelijke uitkomsten?

Aan de hand van een aantal tabellen (multivariate analyses op nationaal niveau, multi- en niveauvariante analyses op leerlingenniveau) liet hij zien dat hoe vroeger de studiekeuze gebeurt in een land, hoe groter de kloof doorgaans is tussen de armste en rijkste leerlingen en hoe meer streaming, zittenblijven en vermarkting er is; indien de studiekeuze met 4 jaar wordt uitgesteld, is er een reductie van sociale ongelijkheid met een kwart.

Om verborgen varianten die kunnen spelen in de vergelijking van landen tegen te gaan (bv. middelen voor onderwijs, lerarenopleiding, ...) heeft Nicaise ook difference-in-differences analyses uitgevoerd waarbij je een land met zichzelf vergelijkt in de tijd (met de suggestie nu misschien al een nulmeting te doen in het SO, om na de hervormingen opnieuw te meten). Ook daaruit blijkt dat hoe vroeger de studiekeuze gebeurt, hoe groter de sociale ongelijkheid is en omgekeerd (bv. Hanushek & Woessman, 2006).

‘Hoe meer comprehensief onderwijs, hoe minder ongelijkheid’ komt ook op andere vlakken terug: gekwalificeerde uitstroom, bereikt onderwijsniveau, doorstroming naar een vervolgopleiding, inkomen na de intrede op de arbeidsmarkt. Er zijn wel tekenen dat de effecten van streaming op langere termijn gecompenseerd worden door factoren zoals arbeidsmarktervaring.

Gaat comprehensief onderwijs niet ten koste van kwaliteit (gemiddelde kwaliteit en de prestaties van de kopgroep)?

Comprehensieve systemen doen het gemiddeld beter dan watervalssystemen, ook voor de 5% toppresteerders. Er is een ruime eensgezindheid over de superioriteit van comprehensief onderwijs op het vlak van gelijkheid zonder nivellering.

■ ■ ■ Ook binnen de **VLOR** bestaat een werkgroep rond de hervorming van het SO, onafhankelijk van de visietekst van de commissie Monard. **Patrick Weyn**, voorzitter van de Raad voor het SO van de VLOR, kwam hun ideeën toelichten. De VLOR-tekst zelf is nog niet afgerond. De ideeën rond een brede en flexibele eerste graad zijn redelijk gelijklopend met de ideeën van de groep Monard.

Uitgangsvragen en -punten voor de VLOR waren:

- Wat is nodig om de leerlijn uit het BO van leerlingen niet te verbreken in een structureel andere omgeving als het SO?
- Wat is een 'brede' eerste graad?
- Het belang van het keuzeproces in een eerste graad.
- Werken met interessegebieden, gebaseerd op de huidige tweede en derde graad SO. Het moet daarbij gaan om verdieping in de interessegebieden, niet louter om een 'proeven van' (wat ook de commissie Monard benadrukte).
- Flexibilisering: de A- en B-stroom moet behouden blijven maar er moeten bruggen gebouwd worden; A- en B-leerlingen kunnen gezamenlijk een stuk traject lopen.
- Er moet afgestapt worden van de tweevoudige doelstelling van de B-stroom. De doelstelling om terug naar de A-stroom te keren moet afgeschaft worden want daar wordt verhoudingsgewijs té veel energie in gestoken voor nog geen 5% leerlingen die effectief naar de A-stroom terug kunnen keren. De energie moet volledig gestoken worden in beroeps- en arbeidsmarktorientatie.
- De A-stroom moet oog hebben voor de leerlingen die het moeilijker hebben door tempodifferentiatie (bv. een eerste graad van 3 i.p.v. 2 jaar) en klasdoorbrekend niveauleren.

■ ■ ■ **Walter Van Dam en Ludo Decaluwé**, directies van 2 **Authentieke Middenscholen** (AM), zijn blij met de ideeën van de Monard-groep en van de VLOR. Zij komen nog eens de basisprincipes van de AM toelichten. Er zijn er een 70-tal in Vlaanderen.

- Een AM weerspiegelt de diversiteit in de maatschappij door alle leerlingen uit het BO op te vangen;
- Er is een gemeenschappelijke basisvorming voor de A-stroom die een doortrekking is van het BO; een vroege studiekeuze is ook psychologisch niet goed. De AM hebben ook nog wel een B-stroom.
- De studiekeuze wordt uitgesteld vanuit een opbouwend positief project.
- Er heerst een structureel klimaat van leren leven, leren leren en leren kiezen.
- Heterogeniteit in de AM is tegelijk voorwaarde en consequentie. Omgaan met die verschillen tussen leerlingen vraagt het inbouwen van differentiatie. Teamteaching en opsplitsen in groepen op verschillende momenten gebeurt in AM.
- Zowel de leerling als de school is een actor in de studiekeuze op basis van inzicht in interesses, competenties en grenzen.
- Zowel in de klaspraktijk als in de evaluatie worden verschillen positief (h)erkend.

■ ■ ■ **Chris Rossenbacker**, directrice van het Koninklijk Atheneum Emmanuel Hiel in Schaarbeek kwam de **TOP-klas** voorstellen, een onderwijsexperiment dat in het kader van het **Brussels Curriculum** mogelijk was.

In Brussel zijn er 2 problemen bij de instroom in het SO:

- Er zijn een heleboel leerlingen die geen attest BO hebben.
- Er komen een heleboel leerlingen in de A-stroom terecht zonder voldoende taalvaardigheid Nederlands.

Daardoor zijn er heel ongelijke startkansen in het Brussels SO. Het KA heeft voor de tweede leerlingengroep een eigen schakelprogramma gemaakt.

- De TOP-klas sluit aan bij het BO. Er is een vertraagde aanpak met een 3-jarige eerste graad in plaats van 2 jaar.
- TVO in alle vakken.
- Vakoverschrijdende projecten en modules.
- Aandacht voor begeleid zelfstandig studeren binnen de lesuren.

Voor wie?

- Voor cognitief sterke leerlingen met een te beperkte bagage van het Nederlands.
- Er is overlegd met de Brusselse basisscholen om aan het attest van het BO een oriënteringsadvies BO toe te voegen zodat het SO meer zicht heeft op de sterktes en zwaktes van de leerling.
- De ouders beslissen.

Voordelen zijn het niet moeten overzitten, het verhogen van de slaagkansen in het SO en het verlaten van de studiekeuze. Nadeel is het jaartje langer in de eerste graad.

De eerste resultaten zijn positief. Het Brussels Curriculum loopt wel af in 2010...

■ ■ ■ **Reacties uit de zaal tijdens het panelgesprek:**

- Bedenkingen rond het blijven bestaan van een B-stroom, tweederangsleerlingen.
- Bedenkingen over het verlaten van de doelstelling om B-leerlingen terug in de A-stroom te krijgen.
- Leerlingen uit de A-stroom die terugvallen naar de B-stroom zouden een speciale doelgroep moeten vormen want het is een alsmaar groeiende groep.
- Waarom wordt de hervorming niet opgelegd? Zo kan het nog eens 10 tot 20 jaar duren voor er iets gebeurt in het SO.
- Weinig geloof dat je met deze hervorming het watervalstelsel kunt vermijden.
- Waarom zijn Arbeidsmarkt en Doorstroming naar het hoger onderwijs de enige mogelijkheden? Wat met jongeren die te kampen hebben met kansarmoede voor wie dit zelfs te hoog gegrepen is?

Organisator van deze studiedag: School+. Platform voor een school zonder uitsluiting is een gemeenschappelijk initiatief van o.a. Cera, Porticus, de Stichting Koningin Paola en het Hiva.

“School+ wil door combinatie van verschillende elementen een daadwerkelijke, duurzame en structurele impact bekomen op (sociaal) gelijke kansen in het onderwijs. De kracht van het concept moet berusten op twee pijlers:

- *een strategische visie, onderbouwd door een wetenschappelijk verantwoorde analyse van de problematiek;*
- *een positieve ‘bottom-up’ benadering door middel van een campagne waarbij scholen en andere onderwijsactoren van elkaars praktijk leren i.p.v. ontmoedigd te worden door kritiek of bedolven te worden onder regelgeving.”*

Meer info op www.school-ecole-plus.be. **Alle presentaties van de studiedag zijn op de website terug te vinden.**

Verlag door Mieke Devlieger, medewerker Steunpunt GOK